

ЧАРОБНИ БРЕЖУЉЦИ

Миливој Ненин, *Седам брежуљака. Књиџа о Црњанском*, Нишки културни центар, Ниш 2013

Мистерију необичног наслова ове књиге разјаснио је њен аутор већ у уводној напомени „На самом почетку или после свега”: белешке су нехотично, при прекуцавању, постали брежуљци, а Миливој Ненин је одлучио да његова нова књига о Милошу Црњанском треба да се зове баш тако: *Седам брежуљака. Књиџа о Црњанском*. Поред седам текстова објављених у књизи из 2009. године *Седам бележака (Мала књиџа о Црњанском)*, овој „мало већој”, која се појавила баш на 120-годишњицу рођења Милоша Црњанског, додао је аутор још неколико прилога, у којима се непосредно или посредно говори о ненадмашном уметнику чаробног језика и дубоке мисли о човеку.

Зашто брежуљци? Зато што нас уместо речима враћају утешној вечности природе која је код песника „Суматре” одавно уочена као противтежа „људском сувише људском”, као утеха за којом се посеже пред бесмислом коначности и пролазности, пред комедијантском одређеношћу фатума. Зато што је са једног таквог „брежуљка”, оног тителског, гледајући у шајкашку равницу, *један сџејен више, небу, циџо високо, звездано, миришце*, Миливој Ненин мислио о писцу чија се лична судбина није разликовала од архетипске судбине његовог национа. У деминутиву овом има нежности – која уочљиво одступа од оштрог и полемичког тона од којег овај аутор никад не бежи – а која непогрешиво одаје страсну посвећеност божанственој литератури што се изливала из пера банаћанског инације који је и те како знао да „цакне” своје не тако малобројне критичаре и противнике. У неком од ранијих текстова о Миливоју Ненину и његовом критичком ставу, већ сам га упоредила са витезом који бескомпромисно ратује за сваку „малу” истину коју треба ископати испод гомиле прашине: што је остављају колико већ пословична српска небрига и заборав, толико и личне сујете, незнање и површност у науци. У том смислу, он је наставио да брани истину о животу и литератури највећег српског писца у 20. веку. Ипак, не могу а да не истакнем, то је, као и увек, уосталом, чинио непрестано умањујући значај онога што ради. Отуда деминутив у наслову ове књиге, и сва она скривања иза придева у претходећим. Зато, треба рећи, Миливој Ненин је ретка појава у нашој науци о књижевности: бескомпромисан када тражи и брани истину (и лепоту, уопште вредности), а опет имун на сва искушења сујете.

Зато самоумањивања која долазе из наслова књига Миливоја Ненина не треба схватити озбиљно. Свако ко се озбиљно и подробно бави делом Милоша Црњанског треба пажљиво да прати аргументацију и

закључке до којих у својим текстовима о великом писцу долази Ненин. Критичар који је уверен да од приче о пријатељству два књижевника (Црњански и Винавер)¹ читаоца много више занима прича о прекинутом пријатељству, опредељује се за то да много више простора посвети односу Милош Црњански и Марко Ристић – што је и логично, будући да је добар познавалац дела човека који је свог бившег пријатеља живог сахранио зато што се идеолошки сврстао у супротни табор. Сасвим у складу са тврдњом самог Црњанског да су напади на њега после 1932. постали „политички”, и Ненин ће оповргнути тезу приређивача писама које је аутор *Сеоба* упућивао Марку Ристићу, тезу да су се двојица пријатеља разишла после полемике са Марком Царом. Полемика у којој је Црњански толико „закупљен самим собом” да то, признаје Ненин, иде до себичности, могла се учинити Радовану Поповићу као довољан разлог млађем Ристићу коме је старији и већ угледан књижевник из Берлина давао задатке као Ђачићу. Превладали су ипак разлози политички: богати и слободни интелектуалац без сталног запослења, Ристић је добио неког другог наредбодавца. Док је банатски бесколенивић са једне стране веровао да државу чији је чиновник био треба чувати, Ристић ће, како нас учи правило о „тањењу крви” великих породица, заједно са својим надреалистима (који ће врло брзо постати соцреалисти) кренути у акцију њеног разбијања. Занимљиво је да Ненин сматра да је Ристић ипак до краја живота носио „терет” прекинутог пријатељства. Случај комедијант, опомиње нас, међутим, да се и овде запитамо шта би се догодило да Црњански није имао потребу да покаже Марку Ристићу да је жив? Да ли би уопште било *Романа о Лондону*, *Друђе књиже Сеоба*, *Ламентија*, *Хиџерборејаца*? Пишући о вредној књизи једног помало скрајнутог истраживача Недељка Јешића о младом Црњанском (који, слично Ненину, не верује увек ни пишчевим сећањима) аутор *Брежуљака* не пропушта да истакне податак да је Црњански веровао да је нико други до Марко Ристић поново објавио његову причу „Рај”. А бивши пријатељ био је заправо, по сведочењу Танасија Младеновића, један од највећих противника Црњансковог повртка из Лондона! Само још једно сведочење о томе да чак и људи са параноидним симптомима, када су осећања у питању, откривају запрепашћујући степен наивности. (Као у причи о „пријатељу” Моши: „Што се не вратиш, будало матора?”!) Након читања Ненинове књиге, читалац у ствари слути да чувеном надреалисти, од чије поезије није остало ништа, није било лако да уважи оног који је открио праву „надстварност”, како каже Ненин, и који није, из топле собе, позивао радничку класу да изврши своју историјску улогу. У чијим ће револуционарним исходима на крају уживати они који су је и жртвовали за више циљеве.

¹ Ову причу нам аутор свакако дугује.

Сам против свих – то је позиција Милоша Црњанског о којој нам пише Миливој Ненин, поредећи га са Лазом Костићем. Усамљеништво као судбина, то је велика тема Црњанске личности и животне приче. Може ли уопште геније да има пријатеља? Или је морао да их измишља, као у *Хиџерборејцима*, када се шизофрено удвајао водећи високе интелектуалне разговоре, дајући саговорнику изглед и име људи из Иперборсеовог италијанског друштва. И како то да је такав усамљеник тако снажно волео свој народ? Миливој Ненин је свестан свих парадоксалности које нужно испливавају кад год се говори о Милошу Црњанском. Постављајући питање о „центру радијације”, односно о полазној тачки, о „брежуљку” са којег се најбоље види цео Црњански, Ненин се супротставља Михајлу Пантићу који је склон одговору да је реч о *Коменитарима*. Поштујући, свакако, и пишчеву тврдњу да је сва његова поезија „послератна”, Ненин се опредељује за *Лирику Ишаке*, зато што је ту „сав Црњански. (Онај између окамењеног и бестежинског стања)”. Такав је Миливој Ненин – најлепши и најтачнији увиди увек су у заградама! Ипак, не могу а да овде не поменем речи самог писца да сваки човек мора да носи „у себи један доживљај, једну велику идеју, оно што је главно у вашем целом бићу” и који нам затим открива: *Оно што је главно ја сам нашао у Срему.*

И на крају, зна добро Миливој Ненин да, кад год се говорило о Црњанском, на крају остају отворена питања. Признао је то, мој колега и пријатељ, у тексту који је посвећен „мушкој књизи о Црњанском”, о којем, да бих избегла субјективност и патетику, нећу говорити. Осим што, следећи његов пример интелектуалног поштења, морам открити да ми је приписао Исидорину реченицу о ренесанси, ону о нити паучине по којој су се ондашњи људи пели у небо!

Ненина треба читати не само зато што је дао још један важан прилог критичком корпусу посвећеном Милошу Црњанском, већ и зато што нас овај аутор, на најбољни могући начин, наводи да се из висина апстракција спустимо међу људе. Оживљујући их, у својим текстовима, он нипошто не иде ка упрошћавању и свођењу књижевних дела на нешто што она нису, већ нас, напротив, непрестано опомиње да лепоту и вредност морамо откривати и поштовати је. А то је, у временима у којима књижевност све више постаје само полигон за надметања тзв. културне политике, императив који ни на тренутак не смемо пренебрегнути.

Горана РАИЧЕВИЋ